

Anna Sanecka*

WROCLAW 65+. SAMORZĄDOWE, POZARZĄDOWE, KOMERCYJNE, KOŚCIELNE I INNE WROCLAWSKIE SPOŁECZNE INICJATYWY NA RZECZ SENIORÓW

Streszczenie. Starzenie się społeczeństwa powoduje, że coraz więcej instytucji i firm przygotowuje oferty dedykowane seniorom. Dotyczy to zarówno instytucji samorządowych, jak też naukowych, kościelnych czy organizacji pozarządowych. Wrocław chce podkreślać swoją wyjątkowość na różnych polach działalności społecznej. Władze miasta i wrocławianie lubią, gdy uważa się młodość czy wielokulturowość Wrocławia. Nie dziwi więc też, że władze starają się, aby miasto było postrzegane jako „przyjazne seniorom”. Artykuł nie jest głosem „za” lub „przeciw” temu twierdzeniu, przedstawia natomiast część oferty, kierowanej we Wrocławiu do jego starszych mieszkańców i zwraca uwagę na pewne cechy charakterystyczne dla prezentowanych inicjatyw oraz wynikające z tego zagrożenia.

Słowa kluczowe: aktywizacja seniorów, Kluby Seniora, uniwersytety trzeciego wieku, inicjatywy na rzecz seniorów.

Wrocław 65+. The efforts targeted at seniors held by local government, NGOs, commercial enterprises, churches, and other public bodies dedicated to seniors

Summary. Ageing of the Polish society cause the growing number of proposals dedicated to seniors. This offers are extended by local governments as well as universities and study centres, churches and NGOs. Wrocław likes to be exceptional in many different areas. Wrocław authorities as well as city residents like if it is described as “young city” or multicultural one. It is understandable that they try to present the city as “seniors-friendly” as well. The article is not aimed to proclaim the city seniors-friendly or not, but to present some of the efforts offered to elder residents of Wrocław as well as to underline the distinctive attributes of such proposals together with some risks arising from these attributes.

Keywords: seniors activation, Seniors Clubs, Universities of the Third Age, efforts targeted at seniors.

* Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wydział Nauk Pedagogicznych, 53-609 Wrocław, ul. Wagonowa 9, anna.sanecka@gmail.com

Wrocław – przyjazne seniorom miasto spotkań

Wrocław jest miastem, w którym – zgodnie z danymi Urzędu Statystycznego na dzień 31 grudnia 2015 roku – zamieszkiwało 16 430 osób w wieku 65+, a to oznacza, że co piąty mieszkaniec miasta jest seniorem. Już w marcu 2013 Weronika Skupin pisała w „Gazecie Wrocławskiej”, że: „Emeryci stanowią 22 proc. populacji Wrocławia” (Skupin, 2016), a starzenie się społeczeństwa wykazuje przeciw tendencję wzrostową (Sutryk i in., 2010, s. 32–38)¹. Przy takich statystykach okazuje się, że osoby starsze to bardzo liczni potencjalni odbiorcy i nabywcy szerokiego spektrum różnorodnych usług oraz inicjatyw do nich skierowanych. Jak pisze Joanna Ryłko, przedstawiając przebieg debaty Miasto 60+, która odbyła się we Wrocławiu w ramach Społecznej Akademii Kultury Jacka Żakowskiego, zaproszony panelista – socjolog, doktor Paweł Kubicki² – wyraził opinię, że „seniorzy, ze względu na wydłużający się wiek i aktywność, stanowią temat modny, zyskowy, budzący zainteresowanie wielu firm i instytucji” (Ryłko, 2016). Wydaje się, że z nośności tego tematu zdają sobie sprawę zarówno samorząd, jak i organizacje pozarządowe, kościoły, wyższe uczelnie czy firmy komercyjne, które we Wrocławiu oferują seniorom zróżnicowane usługi. Są to inicjatywy bardzo różnorodne i adresowane do bardzo wielu różnych grup starszych odbiorców, bo przecież grupa osób 65+ (jak każda grupa, wyróżniona jedynie na podstawie wieku) nie jest jednorodna choćby ze względu na stan zdrowia, status majątkowy czy rodzinny, wykształcenie czy – co bardzo ważne – zainteresowania.

Wrocław jest miastem, którego władze lubią, aby było ono postrzegane jako wyjątkowe. Promowane jest przy tym bardzo różnorodnie – np. jako wielokulturowe miejsce spotkań³ czy jako miasto przyjazne seniorom⁴. Wrocławskie socjolożki zweryfikowały pierwsze z tych marketingowych haseł i okazało się,

¹ W diagnozie wymienia się „starość (gospodarstwa, w których znajdują się osoby w wieku powyżej 65. roku życia)” jako pierwszy z przykładów tzw. starych problemów społecznych. Wśród nowych znajdują się wszelkiego rodzaju wykluczenia, także z życia zbiorowego społeczności oraz systemu instytucjonalnego (Sutryk i in., 2010).

² Dr Paweł Kubicki jest adiunktem w Instytucie Gospodarstwa Społecznego SGH oraz badaczem w Instytucie Badań Edukacyjnych.

³ To promujące Wrocław hasło obecne jest nawet na oficjalnej stronie internetowej miasta. Zwykle używa się go w kontekście wielokulturowości. Natomiast z punktu widzenia *public relations* miasta, najwyraźniej spotkania międzypokoleniowe nie mają takiego znaczenia marketingowego.

⁴ Wspomniany wyżej P. Kubicki w swoim artykule *Miasta przyjazne seniorom*, zamieszczonym na stronie internetowej Instytutu Obywatelskiego, jako przykład miasta starzejącego się wymienia Łódź, zaś jako miasto uwzględniające w strategii polityki społecznej potrzeby osób starszych – Poznań. Kubicki przywołuje w swoim tekście stworzoną przez WHO na podstawie ośmiu kryteriów (przestrzeń publiczna, transport, mieszkalnictwo, partycypacja społeczna, szacunek i inkluzja społeczna, aktywność obywatelska i zatrudnienie, komunikowanie i informacja, wspieranie społeczności i usługi zdrowotne) listę miast przyjaznych seniorom (*age-friendly cities*). Nie ma na niej żadnego z polskich miast. Sam autor uważa, że „zamiast o mieście przyjaznym seniorom lepiej mówić o mieście uniwersalnym, w którym będą się dobrze czuć różne grupy mieszkańców i które będzie spełniało wiele rozmaitych funkcji. Jest to miasto, które stwarza przestrzeń do

że wielokulturowość Wrocławia to mit i *urban legend* (Dolińska, Makaro, 2017). Jak przedstawia się sprawa wyjątkowo przyjaznego stosunku do seniorów, bez przeprowadzenia analogicznych badań trudno wyrokować. Jest za to Wrocław na pewno miastem sprawnym w zakresie *public relations* i jako takie miał np. wykupione prawo do adresu strony internetowej www.dniseniora.pl. Ma też Wrocławską Radę ds. Seniorów przy Prezydencie Miasta Wrocławia, o której kierownik wrocławskiego Centrum Seniorów mówi jako o „fenomenie”, choć rady takie funkcjonują w wielu polskich miastach i miasteczkach. Jest też we Wrocławiu kilka inicjatyw prosenioralnych o charakterze naprawdę wyjątkowym, jak np. jedyna w kraju Ekumeniczna Stacja Opieki czy realizowany w Polsce jedynie we Wrocławiu i to aż w trzech instytucjach międzynarodowy program neurologiczny dla osób z otępieniem oraz ich opiekunów – MeetingDem.

Prezentowane w niniejszym tekście inicjatywy stanowią wybór projektów aktywizujących seniorów, ale także zabezpieczających niektóre inne ich potrzeby. Starano się dobrać do prezentacji z jednej strony inicjatywy z różnych poziomów organizacyjnych – czyli np. samorządowe, uniwersyteckie czy kościelne, aby pokazać jak najszersze spektrum instytucji i organizacji działających na rzecz osób w podeszłym wieku, z drugiej zaś – odpowiadające na różnorodne potrzeby ludzi starszych – od potrzeby bezpieczeństwa (mieszkanie chronione), przez potrzeby przynależności (kluby seniora), po potrzeby samo-realizacji, które mogą zaspokajać uniwersytety trzeciego wieku. Prezentacja tych inicjatyw oparta została głównie na wypowiedziach samych organizatorów wspomnianych działań, zamieszczonych na ich stronach internetowych. Takie założenie pozwoliło na zastosowanie jasnych kryteriów doboru – od istnienia strony internetowej poczynszy, poprzez rozpoznanie, jaka instytucja czy organizacja odpowiada za jej powstanie, a na przedstawieniu opisanej na stronie oferty kończąc. Tym sposobem prezentacja przedstawionych działań opiera się na porównywalnych źródłach. Wybrano do niej inicjatywy, które autorce wydawały się istotne ze względu na ich specyfikę – bądź bardzo powtarzalną i reprezentatywną, co może oznaczać, że przez wielu organizatorów działań na rzecz seniorów konkretna potrzeba oraz sposób jej zaspokajania są uważane za istotne, bądź przeciwnie – bardzo wyjątkową, co może sugerować, że ktoś z działaczy prosenioralnych dostrzegł jakąś potrzebę niezaspokojoną przez inne podmioty działające na rynku usług dla seniorów lub zaproponował innowacyjne, niestandardowe zaspokojenie jakiejś potrzeby.

Celowo pominięto w niniejszej prezentacji domy opieki czy DPS-y, niezależnie od organów je prowadzących, gdyż celem artykułu było zaprezentowanie inicjatyw skierowanych do seniorów, o udziale w których mogą oni sami zdecydować. Domy Pomocy Społecznej czy domy opieki są, po pierwsze, instytucjami totalnymi, zgodnie z definicją Ervinga Goffmana⁵, i mocno ogra-

kontaktów międzyludzkich, w tym integracji międzypokoleniowej, aktywnego życia i wypoczynku” (Kubicki, 2012).

⁵ „Przez instytucję totalną rozumiem miejsce pobytu i pracy znacznej liczby osób znajdujących się w podobnej sytuacji, odciętych na jakiś czas od reszty społeczeństwa i prowadzących

niczają decyzyjność ich mieszkańców (lub nawet zupełnie ją odbierają), po drugie – wielu ich pensjonariuszy trafia do nich nie z własnej woli, ale na mocy decyzji rodziny czy nawet sądu. Od powyższej reguły uczyniono w tekście jeden wyjątek – zaprezentowano centrum opieki Angel Care ze względu na prowadzone w nim klub seniora oraz apartamenty chronione. Są to samodzielne mieszkania dla sprawnych i samodzielnych seniorów, można zatem przypuszczać, że ich mieszkańcy sami zdecydowali o zamieszkaniu w nich.

Potrzeby seniorów i odpowiadające na nie wrocławskie inicjatywy na rzecz osób starszych – przegląd

Jak pisze Zofia Szarota w swojej pracy *Starzenie się i starość w wymiarze instytucjonalnego wsparcia na przykładzie Krakowa*: „Jednym z podstawowych zagadnień gerontologii społecznej jest poznawanie potrzeb ludzi starszych i dążenie do ich zaspokojenia” (Szarota, 2010, s. 99). Publikacje poświęcone potrzebom osób w podeszłym wieku dzielą te potrzeby na kilka kategorii, opierając się zwykle na klasyfikacji potrzeb podstawowych Masłowa (Maslow, 1990, s. 72–102). Wśród kategorii tych znajdują się więc potrzeby fizjologiczne, bezpieczeństwa, przynależności i miłości, szacunku, samourzeczywistnienia, poznawcze, estetyczne. Agata Chabior, pisząc o potrzebach osób starszych, prezentuje przegląd takich klasyfikacji dokonanych w gerontologii społecznej „głównie w aspekcie opieki i wsparcia, lecz także aktywności i aktywizacji” (Chabior, 2015, s.124). Dalej autorka zaznacza, że

[...] istnieje pewnego rodzaju zgoda co do przekonania, że [...] potrzeby osób starszych nie różnią się znacząco od tych odczuwanych na poprzednich etapach życia, wszystkie wymienione w klasyfikacji Masłowa mają znaczenie także w fazie starości. [...] Poziom potrzeb jest jednak inny niż w przypadku osób młodych – na pierwszy plan wysuwają się te dotyczące bezpieczeństwa oraz rozumienia i pomocy ze strony innych ludzi. W okresie starości zmieniają się także ważność i intensywność poszczególnych potrzeb, niektóre z nich odczuwane są bardziej dojmująco, i to często ze względu na stopień ich zaspokojenia bądź realne zagrożenie deprywacją. Do potrzeb

sformalizowany tryb życia. [...] można wyróżnić pięć kategorii instytucji totalnych. Pierwsza to instytucje stworzone w celu niesienia pomocy osobom niesprawnym i przy tym nieszkodliwym. Są to domy opieki dla niewidomych, dla osób w podeszłym wieku, a także sierocińce i przytułki dla ubogich. [...] najważniejszą cechą instytucji totalnych jest łamanie wszelkich barier, które zazwyczaj oddzielają trzy [...] sfery życiowe. Po pierwsze, wszystkie codzienne czynności wykonuje się w tym samym miejscu i mając tych samych zwierzchników. Po drugie, w każdym momencie wykonywania tych czynności człowiek nie jest sam, wszystko się dzieje w nieodłącznym towarzystwie innych osób przebywających w danej instytucji, przy czym każdą traktuje się jednakowo i wymaga się od niej tego samego. Po trzecie, codzienne czynności są w każdym momencie ściśle wyznaczone w ten sposób, że każda z nich nieuchronnie prowadzi do z góry już założonej czynności następującej bezpośrednio po niej. Tworzy się w ten sposób cała sekwencja czynności narzuconych przez system jawnych, formalnych reguł, wykonywanych pod fachowym nadzorem kierownictwa. Te wszystkie obowiązkowe działania w efekcie tworzą jeden racjonalny plan, służący urzeczywistnieniu oficjalnych celów instytucji” (Goffman, 2011, s. 11–16).

takich należą: potrzeba bezpieczeństwa (w starszym wieku nasilają się niepokoje); potrzeba przynależności (nasila się poczucie osamotnienia, maleje liczba kontaktów międzyludzkich); potrzeba niezależności (zagrożona przez czynniki biologiczne i ekonomiczne) i jej przeciwieństwo – potrzeba uzależnienia (wymaganie opieki, także jako spełnianie obowiązku wobec starszego człowieka); potrzeba użyteczności (zagrożona we współczesnym, szybko modernizującym się świecie); potrzeba prestiżu (zanikający szacunek dla osób starszych) [...] (Chabior, 2015, s. 129–130).

Jedną z możliwych klasyfikacji potrzeb człowieka starego zaproponowała Zofia Szarota, wymieniając trzy grupy takich potrzeb: 1. potrzeby bytu (pokarmowe, regeneracji sił, mieszkaniowe, odzieżowe, lokomocyjne, bezpieczeństwa, zdrowotne), 2. potrzeby społeczne (swobody i autonomii, przynależności i integracji, mocy), 3. potrzeby indywidualnego rozwoju (kulturalno-perceptywne, kulturalno-kreatywne, wiedzy, ludyczno-towarzystwie, rekreacyjne, religijno-eschatologiczne). Elżbieta Trafiałek w swoich rozważaniach gerontologicznych zwraca szczególnie uwagę na potrzeby niższego rzędu – biologiczne (w tym także zdrowotne) i wyraźnie oddziela potrzeby zdrowotne od zagadnień związanych np. z aktywnością osób starszych lub z usługami opiekuńczymi dotyczącymi seniorów (Trafiałek, 2006, s. 5–6; Trafiałek 2003, s. 115–133, 169–178, 207–219).

Inicjatywy zaprezentowane w niniejszym tekście zostały sklasyfikowane w zależności od potrzeb, wymienionych powyżej, których zaspokajaniu odpowiadają.

Potrzeby bytu⁶

Do podstawowych potrzeb, nazywanych przez Szarotę potrzebami bytu (Szarota, 2010, s. 106), obok potrzeb pokarmowych, regeneracji sił, mieszkaniowych, odzieżowych, lokomocyjnych oraz bezpieczeństwa, zalicza autorka także potrzeby zdrowotne, czyli m.in. „poczucie pewności opieki pielęgniarskiej i medycznej” (Szarota, 2010, s. 106). Zapewnieniu realizacji tej potrzeby wychodzi naprzeciw komercyjna firma świadcząca opiekę pielęgniarską i opiekuńczą w domach pacjentów – Holistic Care. Jej działalności wpisuje się w silne społeczne przekonanie, że nieetyczne jest umieszczanie starszych członków rodziny (zwłaszcza tej najbliższej) w domach opieki, a także odpowiada społecznej presji wymagającej zapewnienia im opieki w domu. Na stronie internetowej Holistic Care można przeczytać:

Świadczymy usługi opiekuńcze we Wrocławiu dla seniorów, osób chorych, niepełnosprawnych i niesamodzielnich. Nasz wykwalifikowany personel medyczny zapewnia profesjonalną pomoc w codziennych czynnościach, zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych, a także ułatwia kontakt z otoczeniem. [...] Stosownie do potrzeb i stopnia choroby pacjenta, oferujemy opiekę długo- lub krótkoterminową. [...]

⁶ Pojęcie zaczerpnięte z podziału potrzeb, dokonanego przez Z. Szarotę (2010, s. 106).

W zależności od potrzeb proponujemy opiekę domową w systemie godzinowym lub dziennym (Holistic Care, 2016, <http://holisticcare.pl/uslugi-opiekuncze>).

Naturalnie, nie jest to jedyna inicjatywa z zakresu domowej opieki pielęgniarzkiej, zarówno w sektorze komercyjnym, jak i samorządowym czy pozarządowym. Wrocław jest na przykład jedynym miastem w Polsce, gdzie działa utworzona i prowadzona wspólnie przez trzy kościoły Ekumeniczna Stacja Opieki (Ekumeniczna Stacja Opieki, 2017, <http://www.eso.wroclaw.pl/>).

Potrzebę bezpieczeństwa (z jednej strony), lecz także niezależności seniorów (z drugiej) zaspokajają m.in. apartamenty chronione, oferowane przez centrum opieki Angel Care. Proponowane samodzielny seniorom apartamenty, wyposażone w instalację przywoławczą, to niezależność i prywatność, ale także pomoc i wsparcie, jeśli zajdzie taka potrzeba. To rozwiązanie Angel Care określa jako „życie we wspólnocie, a przy tym poszanowanie indywidualności mieszkańców. To nowa jakość życia” (Angel Care, 2016, <http://www.angel-care.pl/mieszkania-dla-seniorow/styl-zycia/>). Mieszkańcy apartamentów dostają do dyspozycji objęte całodobowym monitoringiem urządzone mieszkania bez barier architektonicznych wraz z kompleksem usług, takich jak wizyty lekarzy, nadzór konserwatora oraz sprzątanie, usługi pralnicze czy zakupy, a także wszystkie inne funkcje i aktywności oferowane przez Angel Care. Taka oferta, z punktu widzenia seniorów, może wydawać się kusząca, choć mieszkania przypominające sztampowo i nowocześnie urządzone pokoje hotelowe, nie zawsze mogą zaspokajać ich potrzeby komfortu psychicznego.

Potrzeby społeczne

Kolejne wymienione niżej inicjatywy w większości służą zaspokojeniu, bardzo ważnej w hierarchii potrzeb seniorów, potrzeby przynależności. Są to m.in. wszelkie kluby seniora. Poniżej przedstawiono kilka różnych propozycji tego typu, oferowanych przez różne instytucje i organizacje – Kościół, społeczność lokalną (osiedle), organizację pozarządową. Kluby seniora pozwalają osobom w podeszłym wieku nie tylko nawiązywać i pielęgnować kontakty towarzyskie, nie tylko czuć się częścią jakiejś wspólnoty, lecz także rozwijać zainteresowania, podejmować aktywność fizyczną oraz wypełniać czas. Z analiz przeprowadzonych przez Trafiałek w połowie lat 90. XX wieku wynika, że większość emerytów i rencistów dysponuje nadmiarem wolnego czasu (Trafiałek, 2003, s. 172), zatem cenne wydają się wszelkie inicjatywy pozwalające go aktywne za gospodarować. Takie właśnie działania aktywizujące prowadzą Kluby Seniora działające przy wrocławskich osiedlach, ale także np. parafiach. Jednym z takich przyparafialnych klubów jest działający już od wielu lat przy parafii św. Jakuba i Krzysztofa na Psim Polu Klub Seniora „Złoty Jesienny Liść”. Jak piszą na stronie internetowej jego działacze: „Za główne cele stawiamy sobie zintegrowanie i aktywizację osób w podeszłym wieku, a także propagowania różnych form twórczej działalności seniorów” (Klub Seniora „Złoty Jesienny

Liść”, 2016, <http://www.seniorzypsiepole.org/o-nas.html>). Zgodnie z deklaracjami, klub zapewnia seniorom

[...] aktywne spędzanie czasu wolnego, rozwijanie zainteresowań i talentów, edukację społeczną i zdrowotną oraz promocję aktywnego i zdrowego stylu życia, podtrzymywanie tradycji narodowej, umożliwienie poznawania ciekawych regionów kraju i obiektów zabytkowych, zdobycie umiejętności ułatwiających funkcjonowanie we współczesnym świecie, a także integrację międzypokoleniową poprzez współpracę ze świetlicą dla dzieci (Klub Seniora „Złoty Jesienny Liść”, 2016, <http://www.seniorzypsiepole.org/o-nas.html>).

Cele te są realizowane poprzez koła zainteresowań, takie jak szachy czy robótki ręczne, kursy układania kwiatów, pogadanki na tematy medyczne, ćwiczenia gimnastyczne i relaksacyjne, zajęcia kosmetyczne i dietetyczne, projekcje filmowe czy zajęcia w chórze. Seniorzy uczestniczą też w przygotowywaniu kiermaszów ozdób świątecznych, organizowaniu wycieczek, pielgrzymek oraz spotkań opłatkowych i wieczoru kolęd oraz innych spotkań okolicznościowych. Świadczą także pomoc na rzecz świetlicy parafialnej (np. robienie kanapek czy przygotowanie dekoracji).

Również organizacje trzeciego sektora – fundacje i stowarzyszenia – działające m.in. przy wrocławskich osiedlach, prowadzą kluby seniora. Tak funkcjonuje m.in. Klub Seniora „Zawsze Młodzi”, który od jesieni 2012 roku działa przy fundacji o znaczącej nazwie Opieka i Troska. Jak można przeczytać na stronie internetowej Fundacji, Klub tworzy „grupa energicznych i pełnych inicjatywy seniorów – Klub powstał na ich wniosek i prośbę” (Fundacja Opieka i Troska, 2016, <http://opiekaitroska.pl/klub-seniora/>). Oferta klubu jest, z jednej strony, szeroka, gdyż obejmuje wiele różnych działań, z drugiej – bardzo standardowa. Seniorzy znajdą w niej „zarówno coś dla ciała, jak i dla ducha: język angielski i warsztaty obsługi komputera, warsztaty rękodzieła, a także trening relaksacji [...] odbywają się spotkania z dietetykiem i innymi specjalistami (m.in. psycholog, stylistka czy prawnik)” (Fundacja Opieka i Troska, 2016, <http://opiekaitroska.pl/klub-seniora/>). Organizowane są wyjścia do kina czy teatru oraz wycieczki po mieście i regionie. Klub ma też swoją stronę na Facebooku i zachęca do zaglądania na nią w celu śledzenia aktualności.

Na innym wrocławskim osiedlu – Ołbin – działa Stowarzyszenie Żółty Parasol, którego celem jest wspieranie rozwoju lokalnej społeczności m.in. „poprzez troskę o dzieci i młodzież, wspieranie rodzin, pomoc osobom starszym, integrowanie pokoleń” (Stowarzyszenie Żółty Parasol, 2016, <http://parasol.net.pl/o-nas/>). Przy Stowarzyszeniu powstał Klub Seniora Impuls. W ofercie Klubu seniorzy znajdują m. in. zajęcia taneczne, sekcję tenisa stołowego, dwa poziomy lektoratów języka angielskiego, język francuski, kurs komputerowy dla początkujących. W każdy pierwszy wtorek miesiąca seniorzy z Klubu Impuls ruszają „na podbój wrocławskich muzeów, zabytków i innych przybytków” (Stowarzyszenie Żółty Parasol, 2016, <http://parasol.net.pl/dzialalnosc/mlodziezowy-klub-srodowiskowy/klubowe-centrum-dzieci-i-mlodziezy/>). Poza tym Klub organizuje wycieczki, wyjścia do kina, teatru, opery.

Zbliżoną działalność prowadzi i podobne aktywności proponuje starszym wrocławianom Stowarzyszenie Pomysł na Życie, deklarujące, że działa na rzecz osób 50+, zarówno tych „aktywnych, które chcą szkolić się, rozwijać i nabywać nowe kompetencje [...], ale także tych, które potrzebują pomocy, towarzysztwa i chcą jedynie korzystać z proponowanej oferty” (Stowarzyszenie Pomysł na Życie, 2016, <http://www.pomyslnazycie.com.pl/>). Wśród zajęć bezpłatnie proponowanych seniorom znajdują się „język angielski dla początkujących i średnio zaawansowanych, gimnastyka ogólna i rehabilitacyjna, zajęcia taneczne, *nordic walking*, tai chi, zajęcia rekreacyjno-integracyjne, teatralne dla dzieci i dorosłych, porady psychologiczne, spotkania informacyjno-integracyjne oraz spotkania i zabawy okolicznościowe” (Stowarzyszenie Pomysł na Życie, 2016, <http://www.pomyslnazycie.com.pl/>). Stowarzyszenie promuje też i wspiera dialog międzypokoleniowy poprzez zajęcia teatralne – „teatrykowe, interaktywne spotkania międzypokoleniowe” (Stowarzyszenie Pomysł na Życie, 2016, <http://www.pomyslnazycie.com.pl/sekcja-teatralna>), w ramach których seniorzy spotykają się z dziećmi w wieku przedszkolnym i szkolnym. Celem tych działań jest – tak ważne – „nawiązywanie kontaktu międzypokoleniowego, wzajemne przekazywanie wartości pokoleniowych, pokazywanie historii i tradycji, budowanie i utrwalanie postawy szacunku dla ludzi w różnym wieku” (Stowarzyszenie Pomysł na Życie, 2016, <http://www.pomysl.nazycie.com.pl/sekcja-teatralna>).

Z powyższych opisów wynika, że standardem w działalności klubów seniora są lektoraty językowe – głównie język angielski, jakiś rodzaj aktywności fizycznej – gimnastyki, czasem kursy komputerowy czy wspólne wyjścia do kina, teatru⁷ lub na wycieczkę po mieście. Inne, mniej standardowe czy niestandardowe działania, zwykle zależą od profilu i zainteresowania organizacji czy instytucji prowadzącej klub. W przypadku parafii tą mniej standardową działalnością będzie więc przygotowywanie pielgrzymek czy spotkań opłatkowych, a w przypadku NGO – np. ogólnie rozumiane kreatywne podejście do życia, niesienie pomocy osobom i grupom potrzebującym wsparcia czy działalność na rzecz lokalnej wspólnoty. Jeśli klub i oferta skierowana do osób starszych jest jedynym obszarem działalności fundacji czy stowarzyszenia, to obszary działalności będą zwykle skromniejsze i bardziej typowe, jeżeli jednym z kilku – wtedy pojawią się np. zajęcia tenisa stołowego (zakupiony przez stowarzyszenie stół służy także innym grupom korzystającym z oferty stowarzyszenia) czy spotkania z psychologiem, który pracuje także z rodzinami czy osobami w depresji.

Na potrzeby społeczne seniorów odpowiadają także wszystkie instytucje organizujące specjalnie do nich adresowane wyjazdy wypoczynkowe. Na stronie Wrocławskiego Centrum Seniora znajduje się niemal dwadzieścia ofert turystycznych. Wśród nich aż siedem to firmy-biura turystyczne z siedzibą we Wrocławiu. W swojej ofercie mają one propozycje wyjazdów skierowane

⁷ A więc, zgodnie z klasyfikacją Z. Szaroty, kluby seniora zapewniają realizację nie tylko potrzeb społecznych, lecz także potrzeb indywidualnego rozwoju – kulturalno-perceptywnych.

do osób w podeszłym wieku. Nie wszystkie z nich oferują wczasy czy wyjazdy przeznaczone specjalnie dla seniorów. Część udziela im natomiast zniżek na podstawie Wrocławskiej Karty Seniora. Natomiast bardzo interesującą inicjatywą wydaje się organizowanie takich wyjazdowo-wypoczynkowych przedsięwzięć przez kościoły. Caritas Archidiecezji Wrocławskiej już od kilku lat prowadzi akcję pod nazwą Wyjazdowa Aktywizacja Seniorów, czyli turnusy wypoczynkowe przeznaczone dla osób w wieku 50+ szczególnie czynnie uczestniczących w życiu Kościoła katolickiego (Caritas Archidiecezji Wrocławskiej, 2016, <http://wroclaw.caritas.pl/1189/WAS-2016>). Podobne działania prowadzone są przez Stowarzyszenie św. Apostołów Piotra i Pawła, które działa przy Kościele Prawosławnym we Wrocławiu. We współpracy z Prawosławnym Domem Opieki Św. Stefana w Cieplicach, co roku zaprasza osoby starsze na wczasy seniora. Uczestnikom turnusów organizatorzy proponują liczne wycieczki oraz spotkanie z lekarzem geriatrą, porady prawne dla osób starszych czy treningi fitness z instruktorem. Seniorzy mogą też na miejscu korzystać z terenu rekreacyjnego, kawiarenki, biblioteki i czytelni (Prawosławny Dom Opieki Św. Stefana w Cieplicach, 2016, <http://cieplice.cerkiew.pl/pl/cms/doc/index/id/4838>). Wczasy seniora organizuje też Pierwszy Zbór Chrześcijan Baptystów we Wrocławiu, który dysponuje dogodnym miejscem do prowadzenia tego typu działalności – Domem Zborowym w Bielicach (Kościół Chrześcijan Baptystów Pierwszy Zbór we Wrocławiu, 2017, <http://kchbwroclaw.com.pl/wczasy-seniora-w-bielicach-2-2/>).

Potrzeby samorozwoju/indywidualnego rozwoju⁸

Zgodnie z hierarchią A. Masłowa, potrzebami najwyższego rzędu są potrzeby samorozwoju oraz transcendentalne. Elżbieta Trafiałek, charakteryzując „polską starość” oraz obecne w naszym kraju sposoby organizacji wolnego czasu seniorów, zauważa, że „skupiskiem [...] elit ludzi w starszym wieku [...] są uniwersytety trzeciego wieku, gdzie typ pomyślnego starzenia skutecznie współgra z modelem samopomocy. W 2000 roku zapewniały one aktywne i satysfakcjonujące formy spędzania czasu wolnego około 9 tys. osób” (Trafiałek, 2003, s. 177). Zgodnie z przytaczanymi przez Trafiałek statystykami, te 9 tys. słuchaczy uniwersytetów trzeciego wieku (UTW) w całej Polsce to zaledwie 0,1% wszystkich polskich emerytów i rencistów w tym czasie. Wrocław jest miastem szczycącym się 27 uczelniami wyższymi (Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej, 2017, <http://www.wroclaw.pl/uczelnie-wyzsze-wroclaw-kierunki-studiuw>). Przy uczelniach tych funkcjonuje 11 UTW.

Działalność wszystkich z nich łączy sprofilowanie na edukację i aktywizację seniorów, natomiast różni profil samych uczelni, przy których powstają. Najstarszy UTW przy Uniwersytecie Wrocławskim, który w bieżącym roku z rozmachem obchodził swoje czterdziestolecie, oferuje swoim słuchaczom wykłady

⁸ Patrz: przypis 6.

i seminaria, spotkania z osobami znaczącymi w życiu kulturalnym i społecznym miasta, spotkania ze sztuką, chór, kabaret, warsztaty malarskie i taneczne, gimnastykę rehabilitacyjną i ogólnoruchową, naukę języków obcych, a także możliwość rozwijania i prezentowania własnej twórczości. Poza tym Uniwersytet współpracuje z organizacjami, które zajmują się i interesują sytuacją seniorów, pomaga chorującym obecnie i byłym słuchaczom, współpracuje z naukowcami badającymi problemy ludzi starszych, współpracuje z dziećmi i młodzieżą w ramach integracji międzypokoleniowej, utrzymuje kontakty z mieszkańcami Domów Pomocy Społecznej, udziela słuchaczom porad prawnych oraz dotyczących pomocy społecznej i ubezpieczeń społecznych. Na stronie Uniwersytetu można przeczytać następującą charakterystykę jego działalności:

UTW w UWr, realizując ideę kształcenia ustawicznego, prowadzi działalność edukacyjną na rzecz osób starszych. Jest promotorem wielu nowych uniwersytetów we Wrocławiu, na Dolnym Śląsku, na Ukrainie i Białorusi, wspiera ich działalność i przekazuje swoje doświadczenia. Obecnie w UTW w UWr jest ok. 750 słuchaczy. W roku akademickim odbywa się ponad 2 tys. godzin zajęć. Prowadzone są wykłady multidyscyplinarne, cykle wykładowe, seminaria, warsztaty, lektoraty. Działają sekcje zainteresowań, kluby i zespoły artystyczne, są zajęcia z kultury fizycznej. Realizowanych jest szereg działań na rzecz środowiska lokalnego Wrocławia. Rozwinięta jest szeroka współpraca międzynarodowa z krajami Zachodu i Wschodu Europy (Uniwersytet Wrocławski, 2016, <http://utw.uni.wroc.pl/wydarzenia/40-lecie-dzialalnosci-utw>).

Również na wykłady, seminaria, naukę języków obcych i zajęcia komputerowe zaprasza swoich słuchaczy Dolnośląski Uniwersytet Trzeciego Wieku. Ponadto organizuje spotkania z ludźmi kultury, zajęcia sportowe oraz wyjścia do kina czy teatru (Dolnośląska Szkoła Wyższa, 2016, <http://www.dlakandydata.dsw.edu.pl/oferta-edukacyjna/dolnoslaski-universytet-trzeciego-wieku-w-dsw/>). Dolnośląski Obywatelski Uniwersytet III Wieku również zaprasza słuchaczy przede wszystkim na wykłady i szkolenie m. in. z historii sztuki, ekologii i gospodarki wodnej, historii Polski. Organizuje też wycieczki, warsztaty i kursy (Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, 2016, <http://www.umwd.dolnyślask.pl/seniorzy/organizacje-senioralne/universytety-trzeciego-wieku/>). Uniwersytet Otwarty działający przy Uniwersytecie Przyrodniczym to szeroka oferta aktywności skupionych w kilku sekcjach: kulturalno-oświatowej (filmowy klub dyskusyjny, chór, warsztaty taneczne, koncerty), sprawnościowo-rekreacyjnej (gimnastyka ogólnoruchowa, rehabilitacyjna, pływanie, nordic walking, szachy, brydż, turystyka), informatycznej, językowej oraz dotyczącej dietytyki i żywienia (Uniwersytet Przyrodniczy, 2016, <http://otwarty.up.wroc.pl/zajecia.html>). Trochę inaczej sprofilowane zajęcia proponuje seniorom Akademia Sztuki Trzeciego Wieku przy Towarzystwie Edukacji Otwartej. Zaprasza ona starsze osoby na zajęcia artystyczne w zakresie m.in. malarstwa, rzeźby i ceramiki czy fotografii. Oferę Akademii uzupełniają wykłady z historii sztuki, wyjścia do muzeów i galerii, a także zajęcia językowe i komputerowe. (Akademia Sztuki Trzeciego Wieku, 2016, <http://astwwroclaw.pl/przykladowa-strona/>). Także wrocławska Akademia Wychowania Fizycznego dołączyła do uczelni, przy których powstały UTW.

Zgodnie z profilem samej Akademii, Uniwersytet Trzeciego Wieku – Akademia Wychowania Fizycznego kładzie nacisk na zagadnienia sportowe, prozdrowotne oraz turystyczno-rekreacyjne i w następujący sposób prezentuje swoją ofertę dla wrocławskich seniorów powyżej 60. roku życia: „podjęliśmy działania związane z animacją kulturową seniorów w sferze artystycznej, rekreacyjnej, zabawowej, prozdrowotnej, rekreacyjno-turystycznej i sportowej. Dopełnieniem zajęć z szeroko pojętej aktywności fizycznej są wykłady i seminaria z zakresu filozofii, pedagogiki, gerontologii oraz nauk przyrodniczych” (Akademia Wychowania Fizycznego, 2016, http://awf-wroc.pl/pl/article/1371/1064/O_nas). Natomiast Uniwersytet Trzeciego Wieku im. Jana Pawła II w Papieskim Wydziale Teologicznym kładzie nacisk na katechizację dorosłych, rozwój duchowy, teologię oraz kulturę narodową. Zaprasza osoby 50+, które chcą zachować i powiększyć swą sprawność intelektualną i duchową, wysłuchać wykładów głównie z zakresu nauk teologicznych, poznawać kulturę polską oraz rozwijać kontakty i współpracę, a przez to się aktywizować. Inna teologiczna uczelnia – Ewangelikalna Wyższa Szkoła Teologiczna – w ramach Międzykulturowej Akademii Trzeciego Wieku proponuje seniorom zajęcia dotyczące kultury, dialogu, religii, zdrowia czy rękodzieła artystycznego (Ewangelikalna Wyższa Szkoła Teologiczna, 2016, <http://www.ewst.pl/matw/o-nas/>). Trzeba przyznać, że oferta wrocławskich UTW jest bardzo szeroka i różnorodna. Prawdopodobnie każdy zainteresowany taką aktywnością senior znajdzie w niej coś dla siebie.

Szeroki zakres działalności realizuje Fundacja Aktywny Senior, której głównym celem – zgodnie z nazwą – jest promowanie i pobudzanie aktywności wrocławskich seniorów. Można się zatem zastanawiać, które z potrzeb wrocławskich seniorów Fundacja zaspokaja najpełniej – czy społeczno-integrujące, czy raczej te z najwyższego poziomu: samorealizacji. Na stronie internetowej Fundacji przedstawione są jej cele, zarówno te, skierowane do seniorów, takie jak m.in.: działania na rzecz poprawy jakości życia, działania w zakresie edukacji, promocja uczenia się przez całe życie, ale także inne działania społeczne, jak np. zwalczanie negatywnych stereotypów kulturalnych, wyznaniowych i dotyczących płci czy działania na rzecz pogłębiania wiedzy o mechanizmach przemocy i sposobach zapobiegania przemocy wśród dorosłych. Dążenia te realizowane są poprzez współpracę z uczelniami i instytucjami o podobnych celach, organizowanie spotkań i konferencji, udział w targach, projektach i inicjatywach zgodnych z celami Fundacji (Fundacja Aktywny Senior, 2016, http://f-as.pl/o_nas). Przynajmniej w Internecie prowadzi ona dwa blogi: Aktywny Senior (Fundacja Aktywny Senior, 2016, <http://aktywnysenior.blogspot.com/>) i Klub Seniora (Fundacja Aktywny Senior, 2016, <http://saawf.blogspot.com/>) i to one chyba przysparzają jej najwięcej popularności i najbardziej – poza nazwą – wiążą ją ze sferą usług skierowanych do starszych mieszkańców miasta.

Nie tylko ośrodki akademickie czy organizacje pozarządowe proponują specjalne inicjatywy skierowane do seniorów. Jak wspomniano wyżej, w działalność na rzecz osób w podeszłym wieku włączają się też Kościoły, proponując im nie tylko wspólne wyjazdy, lecz także działania służące zaspokajaniu wielorakich

potrzeb równocześnie. Na tle propozycji instytucji kościelnych wyraźnie wyróżnia się inicjatywa podjęta przez wrocławską Parafię Ewangelicko-Augsburską, która prowadzi Dom Pokoleń. To ogromne przedsięwzięcie łączące kilka obszarów działań, których adresatami są ludzie w podeszłym wieku. Dom zapewnia swoim podopiecznym możliwość dziennego pobytu i opieki, rozwoju i odpoczynku. Oferta Domu skierowana jest do „seniorów wymagających stałej opieki ze względu na dolegliwości wynikające m.in. z wczesnego stadium chorób neurodegeneracyjnych” (Dom Pokoleń, 2016, <http://dompokolen.pl/oferta/pobyt-staly-lub-czesciowy/>), którzy mogą skorzystać z pobytu całodziennego lub kilkugodzinnego. Dom zapewnia swoim gościom „stałe wsparcie pielęgniarki oraz psychologa, zajęcia ruchowe dostosowane do indywidualnych potrzeb (fizjoterapia, gimnastyka, tańiec), zajęcia artystyczne (robótki ręczne, malowanie, zdobnictwo, przeróbki ubrań), zajęcia rozwijające umysł i promujące zdrowy styl życia (trening umysłu, relaksacje, warsztaty psychologiczne, porady dietetyczne, warsztaty kulinarne, naukę obsługi komputera, lekcje języka niemieckiego i angielskiego) oraz spotkania międzypokoleniowe i kulturalne (Dom Pokoleń, 2016, <http://dompokolen.pl/oferta/pobyt-staly-lub-czesciowy/>). Zajęcia te dostępne są odpłatnie także dla innych zainteresowanych wrocławskich seniorów, zaś wszyscy seniorzy, którzy korzystają z dowolnej formy dziennego pobytu w Domu Pokoleń mogą wziąć w nich udział bezpłatnie. Ważnym aspektem działalności Domu jest jego – zgodna z nazwą – wielopokoleniowość i nastawienie na kontaktowanie przebywających w nim seniorów z dziećmi (są to m.in. dzieci z prowadzonego przez parafię przedszkola). Dostęp do usług świadczonych przez Dom – inaczej niż w przypadku wczasów dla seniorów czy Wyjazdowej Akcji Seniorów – nie jest uwarunkowany konfesyjnie. Inicjatywa ta uzyskała dofinansowanie w ramach rządowego programu Senior-WIGOR, co w pewnym stopniu zmieniło sposób jej funkcjonowania. Niestety dotacja uzyskana z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wpłynęła na kształt funkcjonowania domu. Program zakładał „wsparcie seniorów oraz rozwój usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób starszych poza miejscem ich zamieszkania [...]” (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej 2017, <https://www.gov.pl/web/rodzina/program-wieloletni-senior-plus-na-lata-2015-2020>)⁹. Uzyskując dotację, projekt stracił więc większość możliwości inicjowania działań międzypokoleniowych, a tym samym wpisał się w gettoizujące standardy działań na rzecz seniorów.

Kolejną inicjatywą, która pozwala seniorom na zaspokojenie potrzeb różnego rodzaju i o różnym charakterze – zarówno potrzeb zdrowotnych, jak i bezpieczeństwa czy przynależności – jest stosunkowo nowe, bo otwarte w 2016 roku, centrum opieki Angel Care, które stanowi wyjątek wśród inicjatyw prezentowanych w niniejszym artykule. Mimo że w Polsce wciąż bardzo głębokie jest przekonanie, że domy opieki to oferta adresowana jedynie do osób starszych

⁹ Szczegółowe warunki udziału w konkursie dostępne na stronie: <https://www.mpips.gov.pl/seniorzyaktywne-starzenie/konkursy-senior-wigor/ogloszenie-o-otwartym-konkursie-na-najlepsze-projekty-dofinansowywane-ze-srodkow-programu-wieloletniego-senior-wigor-na-lata-2015-2020--edycja-2016>.

pozbawionych rodziny, bo – jak pisze Ewa Wilk w artykule *Rodzice swoich rodziców* – „mamusi się przecież nie oddaje do domu starców (wg CBOS połowa Polaków uważa takie postępowanie za godne potępienia na równi ze zdradą małżeńską i biciem dzieci, a tylko co dziesiąty gotów jest je usprawiedliwić w wyjątkowych sytuacjach)” (Wilk, 2016), oferta kierowana do seniorów obejmuje także takie inicjatywy. Na swojej stronie internetowej centrum tak przedstawia się potencjalnym zainteresowanym: „Angel Care to kompleksowe centrum opieki nad seniorami i osobami z zaburzeniami, które pojawiają się z wiekiem. Zapewniamy poczucie bezpieczeństwa, nowoczesne rozwiązania oraz indywidualne podejście do każdej osoby” (Angel Care, 2016, <http://www.angel-care.pl/o-angel-care/>). Oferta centrum jest bardzo szeroka: od samodzielnych apartamentów dla seniorów, poprzez klub seniora, po dwa oddziały opiekuńcze w ramach domu opieki – dla osób bardziej i mniej samodzielnych i wymagających opieki. Proponowane przez centrum apartamenty chronione zostały już wyżej krótko przedstawione, natomiast Angel Care to poza apartamentami także dom opieki i klub seniora. Dom opieki Angel Care zapewnia całościową opiekę nad osobami starszymi, których stan zdrowia nie pozwala już na samodzielne, niezależne funkcjonowanie. Dom składa się z dwóch niezależnych części: domu opieki oraz centrum chorób demencyjnych. Ale Angel Care reklamuje się nie tylko jako miejsce opieki i leczenia. Podkreśla też walory towarzyskie i rozrywkowe:

Dla urozmaicenia życia mieszkańców organizowane są wydarzenia rozrywkowe i kulturalne, w tym warsztaty muzyczne czy teatralne. Zajęcia są dopasowane do potrzeb i osobistych możliwości pacjentów. [...] Angel Care oferuje także szkolenia poznawcze i ćwiczenia – potrzeba socjalizacji, komunikacji, orientacji w czasie i przestrzeni czy otrzymywania informacji zwrotnych (Angel Care, 2016, http://angel-care.pl/pliki/Angel_Care_Dom-Opieki_internet.pdf).

Natomiast propozycje Klubu Seniora to „cyklicznie występy i koncerty, wykłady specjalistów, warsztaty artystyczne, zajęcia sportowe, wpływające na koncentrację i dobrą pamięć. Organizowane są też porady fizjoterapeutów, a także spotkania przy kawie i herbacie” (Angel Care, 2016, <http://www.angel-care.pl/fundacja/z-zycia-centrum/bezplatnie-i-codziennie-klub-seniora-angel-care>). Jednym słowem, są to zajęcia pozwalające seniorom na nawiązywanie znajomości, rozwijanie pasji i zainteresowań, zabawę oraz dbanie o kondycję ciała i umysłu. Z kolei dom opieki zapewnia całościową opiekę nad osobami starszymi, których stan zdrowia nie pozwala już na samodzielne, niezależne funkcjonowanie.

Jak wspomniano wcześniej, jednym z kryteriów wyboru miast przyjaznych seniorom były „komunikacja i informacja” (World Health Organization, 2017, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43755/1/9789241547307_eng.pdf). Te potrzeby zaspokaja i informacje o wszystkich przedstawionych wyżej, ale także wielu innych, inicjatywach, których beneficjentami są wrocławscy seniorzy, gromadzi i udostępnia Wrocławskim Centrum Seniora. Na stronie internetowej Centrum można przeczytać:

Chciałbyś wstąpić do klubu seniora w Twojej okolicy? Interesują Cię warsztaty dla osób w Twoim wieku, a może wolisz uprawiać sport? Potrzebujesz porady i wsparcia? Skontaktuj się z Wrocławskim Centrum Seniora. [...] Wrocławskie Centrum Seniora od stycznia 2009 roku wchodzi w skład Wrocławskiego Centrum Rozwoju Społecznego. Wcześniej funkcjonowało jako program finansowany przez Gminę Wrocław. [...] najważniejszym zadaniem Centrum jest pozyskiwanie informacji o ofercie dla seniorów w mieście: firm, instytucji, organizacji. Z drugiej strony, wiadomości te są w przystępnej formie przekazywane najstarszym mieszkańcom naszego miasta. Centrum jest więc platformą wymiany informacji. Wrocławskie Centrum Seniora prowadzi także liczne, długofalowe programy, które mają aktywizować osoby starsze. Działa na rzecz seniorów w mediach, środowisku pozarządowym i biznesowym (Wrocławskie Centrum Seniora, 2016, <http://www.seniorzy.wroclaw.pl/o-nas>).

Zgodnie z tymi deklaracjami programowymi, Centrum prowadzi punkty informacyjne dla osób starszych, gromadzi informacje o działających w mieście klubach seniora i uniwersytetach trzeciego wieku oraz wszelkich inicjatywach skierowanych do osób w podeszłym wieku, a także wspiera Wrocławską Radę Seniorów oraz promuje inicjatywy międzypokoleniowe. Ponadto Centrum organizuje kursy komputerowe, bezpłatne konsultacje ze specjalistami z dziedzin interesujących dla osób starszych (psychoterapeutą, psychologiem, farmaceutą czy pracownikiem ZUS), Forum Klubu Seniorów. Wrocławskie Centrum Seniora wspiera też dobre praktyki względem osób w podeszłym wieku i przyznaje certyfikaty Miejsc Przyjaznych Seniorom, czyli takich, które np. udzielają seniorom rabatów na swoje usługi. Najbardziej spektakularnym działaniem Centrum jest organizacja corocznych Dni Seniora, które rozpoczyna Marsz Kapeluszy. Podczas inauguracji Dni Seniora władze Wrocławia symbolicznie przekazują przedstawicielom najstarszego pokolenia mieszkańców klucze do miasta. Mniej efektywnym, ale najważniejszym chyba działaniem Centrum należy nazwać prowadzenie portalu internetowego www.seniorzy.wroclaw.pl, na którym można znaleźć wszelkie informacje ważne dla mieszkańców Wrocławia w wieku 65+. A informacji tych jest bardzo wiele. O ich mnogości świadczy choćby objętość wydanego przez Wydział Zdrowia i Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego Wrocławia Wrocławskiego Informatora Seniora – 37 stron informacji dotyczących ochrony zdrowia, systemu pomocy społecznej, pomocy psychospołecznej i prawnej oraz aktywizacji seniorów. Również liczba partnerów współuczestniczących w Dniach Seniora, tych, którzy włączają się w działalność na rzecz osób starszych jedynie w tym wyjątkowym czasie, ale przede wszystkim tych, którzy stale działają na ich rzecz, jest imponująca – na konferencji zapowiadającej Dni Seniora 2016 zgromadziło się „prawie 60 Partnerów – instytucji, klubów, organizacji, stowarzyszeń i fundacji z obszaru zdrowia, edukacji, kultury, sportu i rekreacji” (Polańska, 2016).

Wspomniane już wcześniej potrzeby społeczne oraz inicjatywa zmierzająca do ich zaspokojenia leżały u podstaw debaty i warsztatów Miasto 60+, które odbyły się na początku 2016 roku w ramach Społecznej Akademii Kultury Jacka Żakowskiego, będącej częścią programu Europejskiej Stolicy Kultury Wrocław

2016, przy współudziale m.in. Wrocławskiego Centrum Seniora. I choć nie była to inicjatywa skierowana wprost do seniorów, ale raczej poruszająca zagadnienia związane z ich funkcjonowaniem w mieście, starsi mieszkańcy Wrocławia – odwołując się do staropolskiej tradycji – najwyraźniej stwierdzili, że „nic o nas bez nas” i tłumnie przybyli na zorganizowaną debatę. W jej trakcie padło wiele ważnych słów dotyczących sytuacji seniorów w mieście, a kierownik Wrocławskiego Centrum Seniora

[...] przedstawił fenomen Wrocławskiej Rady ds. Seniorów przy Prezydencie Miasta Wrocławia, której szeregi zasilają eksperci różnych środowisk i dyscyplin naukowych. Opisał dobre praktyki wobec osób starszych we Wrocławiu, które są realizowane między innymi przez działalność stowarzyszeń, klubów seniora oraz UTW, których inicjatorką była dr Walentyna Wnuk. [...] przedstawił wielowymiarową działalność Wrocławskiego Centrum Seniora, podkreślając ideę związaną z „dawaniem dobrej informacji” seniorom, dzięki której mogą dążyć ku aktywności. Wspomniał o Wrocławskiej Karcie Seniora oraz różnorodnych usługach dedykowanych dla seniorów, które to dają im możliwość i prawo wyboru, tym samym niwelując zjawisko stygmatyzacji. Nawiązał także do międzypokoleniowych projektów wrocławskich, podejmowanych przez różne instytucje i zmierzających do zmiany podejścia wobec starości, łamania stereotypów, integracji społecznej oraz substytutu dziadka, babci i wnuka. [...] zwrócił uwagę na konieczność opieki jednych seniorów przez drugich, na co wpływa wydłużający się czas starości, nie tylko średnia wieku (Ryłko, 2016, <http://www.wroclaw2016.strefakultury.pl/spoleczna-akademia-kultury-miasto-60>).

Jednak we wspomnianej powyżej debacie nie zabrakło także gorzkich słów o braku dostatecznej liczby i niedoinwestowaniu projektów skupiających się na opiece nad seniorami i ich zdrowiu. Na wspomniane wyżej ponad 116 tys. wrocławskich seniorów przypadają bowiem – zgodnie z danymi ze strony internetowej NFZ (Narodowy Fundusz Zdrowia, 2016, <https://zip.nfz.gov.pl/GSL/GSL/PrzychodnieSpecjalistyczne>) jedynie dwie przychodnie geriatryczne, które przyjmują pacjentów łącznie przez 43,5 godziny tygodniowo. Podobnie nie najlepiej przedstawia się sytuacja, jeśli chodzi o – celowo pominęte w tym tekście – domy opieki. We Wrocławiu funkcjonują trzy domy pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Wrocławiu, 2016, <http://www.mops.wroclaw.pl/formy-pomocy/skierowanie-do-pomocy-spoecznej>), prowadzone przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz prywatne domy opieki, jednak miejsc w nich nie wystarcza dla wszystkich potrzebujących seniorów.

Zakończenie

Na scenie Wrocławskiego Teatru Współczesnego od czerwca 2012 roku grany jest autorski spektakl – ponad osiemdziesięcioletniej już – reżyserki Krystyny Meissner *Hopla, żyjemy!*¹⁰. Spektakl poświęcony jest starości i prawu do

¹⁰ *Hopla, żyjemy!* – sztuka teatralna autorstwa Krystyny Meissner, wystawiona przez autorkę we Wrocławskim Teatrze Współczesnym. Premiera 29 czerwca 2012 roku. Tekst sztuki nie

miłości (także fizycznej) osób starszych. Jedna z postaci – syn głównej bohaterki, który mówi, że starość to jego hobby i że „pasjonuje się tym zjawiskiem z punktu widzenia zawodowego i naukowego”, snuje idealną – jak mu się wydaje – wizję humanitarnego stosunku do osób starych, które należałoby umieszczać „w specjalnie dla nich zaadaptowanych osiedlach miejskich, przez co oszczędziłoby się im wstydu, cierpienia i samotności u schyłku życia”, natomiast o tzw. domach starców mówi jako o miejscach, w których osoby po 60 roku życia „wspierają się wzajemnie, gdzie rozpoznają się w swoich smutkach, nałogach, lękach, z dala od zrozumiałych antagonizmów z młodszym pokoleniem”. To oczywiście artystyczne, a nie naukowe ujęcie tematu, ale trudno oprzeć się wrażeniu, że przedstawione wyżej inicjatywy na rzecz seniorów, które oferują im wrocławskie instytucje samorządowe, edukacyjne, kościelne czy pozarządowe wydają się – poza nielicznymi wyjątkami działań międzypokoleniowych – realizować tę ironiczną przecież (!) wizję i zamykać seniorów w grupach, którym proponowane są oferty, jak nazywa je Sylwia Słowińska w swoim tekście poświęconym gettoizacji aktywności kulturalnej osób starszych, „na wyłączność”. Wydaje się to nie tylko dziwne w mieście, które reklamuje się powszechnie jako „miejsce spotkań”, ale jest także niebezpieczne, bo, jak pisze Słowińska, „osoby starsze zostają zamknięte wprawdzie nie w domu, ale w swoich enklawach” (Słowińska, 2014). Zatem oferty takie, tworząc iluzję włączenia seniorów w liczne działania aktywizujące oraz inkluzji tej grupy w życie społeczne i towarzyskie, faktycznie wykluczają ich z normalnego społecznego funkcjonowania, w którym spotykają się przecież ludzie w różnym wieku. A takie naturalne spotkania i tworzenie więzi międzygeneracyjnych, to jedyny sposób uniknięcia negatywnych stereotypów dotyczących seniorów oraz wynikającego z nich ageizmu. Amerykańskie badania wskazują, że przyczyną ageizmu jest właśnie „społeczna i przestrzenna segregacja osób ze względu na wiek” (Szukalski, 2012, s. 149, za: Słowińska 2014, s. 280). Jeśli zatem Wrocław nadal chce być uważany za miasto przyjazne seniorom, działające w nim instytucje i organizacje muszą pamiętać o rzeczywistym włączaniu seniorów w życie miasta i proponować im, trudniejsze może organizacyjnie i mniej przez nich samych oczekiwane, inicjatywy. W dodatku zaprezentowane wyżej projekty adresowane do aktywnych, stosunkowo młodych i zdrowych oraz dość nowoczesnych (korzystających np. z Internetu w celu pozyskiwania informacji o kierowanych do nich ofertach) seniorów pozwalają zaryzykować stwierdzenie, że Wrocław jest miastem przyjaznym takim właśnie starszym mieszkańcom – zdrowym, aktywnym i nowoczesnym. Takim, którzy jeszcze dobrze sobie radzą i potrzebują rozrywki i towarzystwa. To model, który sprawdzał się, gdy wiek senioralny określano jeszcze jako 50+. Ale ponieważ długość życia systematycznie się wydłuża, przybywa – także we Wrocławiu – seniorów 80+, którzy potrzebować będą coraz więcej innego rodzaju inicjatyw i propozycji, związanych bardziej z zabezpieczeniem potrzeb zdrowotnych czy bezpieczeństwa

niż społecznych czy kulturalnych. Jak pisze Z. Szarota, „wraz z wiekiem na znaczeniu zyskują potrzeby materialnego zaspokojenia bytu, bezpieczeństwa i emocjonalnego wsparcia” (Szarota, 2010, s. 107). W tych obszarach pojawia się nowe pole do działania dla instytucji samorządowych, organizacji pozarządowych, firm komercyjnych, Kościołów i innych jednostek działających we Wrocławiu na rzecz osób 65+.

Bibliografia

- Chabior A., 2015, *Potrzeby osób starszych*, [w:] A. Fabiś, J. K. Wawrzyniak, A. Chabior (red.), *Ludzka starość. Wybrane zagadnienia gerontologii społecznej*, Impuls, Kraków, s. 124–134.
- Goffman E., 2011, *Instytucje totalne. O pacjentach szpitali psychiatrycznych i mieszkańcach innych instytucji totalnych*, przeł. J. Łaszcz, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot.
- Maslow A. H., 1990, *Motywacja i osobowość*, przeł. P. Sawicka, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa.
- Sutryk J., Kłopot S. W., Błaszczak M., Pluta J., Trojanowski P. (red.), 2010, *Studia nad strategią rozwoju społecznego miasta Wrocławia*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Szarota Z., 2010, *Starzenie się i starość w wymiarze instytucjonalnego wsparcia na przykładzie Krakowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków.
- Trafiątek E., 2003, *Polska starość w dobie przemian*, Wydawnictwo Śląsk, Katowice.
- Trafiątek E., 2006, *Starzenie się i starość: wybór tekstów z gerontologii społecznej*, Wydawnictwo Uczelniane, Wszechnica Świętokrzyska, Kielce.

Netografia

- Dolińska K., Makaro J., *Mit miasta wielokulturowego – Wrocław*, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta.1.element.desklight-0bce6b9c-827a-4174-95fa-248f3deb0b31/c/Kamilla_Dolinska_Julita_Makaro_Mit_miasta_wielokulturowego-Wroclaw.pdf (dostęp: 5.05.2017).
- http://angel-care.pl/pliki/Angel_Care_Dom-Opieki_internet.pdf, Angel Care (dostęp: 20.12.2016).
- http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43755/1/9789241547307_eng.pdf, World Health Organization (dostęp: 15.04.2017).
- <http://astwwroclaw.pl/przykladowa-strona/>, Akademia Sztuki Trzeciego Wieku (dostęp: 2.12.2016).
- http://awf.wroc.pl/pl/article/1371/1064/O_nas, Akademia Wychowania Fizycznego (dostęp: 20.10.2016).
- <http://cieplice.cerkiew.pl/pl/cms/doc/index/id/4838>, Prawosławny Dom Opieki św. Stefana w Cieplicach (dostęp: 10.11.2016).
- <http://dompokolen.pl/>, Dom Pokoleń (dostęp: 12.08.2016).
- <http://dompokolen.pl/oferta/pobyt-staly-lub-czeciowy/>, Dom Pokoleń (dostęp: 5.09.2016).
- http://f-as.pl/o_nas, Fundacja Aktywny Senior (dostęp: 23.11.2016).
- <http://holisticcare.pl/uslugi-opiekuncze>, Holistic Care (dostęp: 10.10.2016).
- <http://kchbwroclaw.com.pl/wczasy-seniora-w-bielicach-2-2/> Kościół Chrześcijan Baptistów Pierwszy Zbór we Wrocławiu (dostęp: 26.04.2017).
- <http://opiekaitroska.pl/klub-seniora/>, Fundacja Opieka i Troska (dostęp: 12.09.2016).
- <http://otwarty.up.wroc.pl/zajecia.html>, Uniwersytet Przyrodniczy (dostęp: 10.09.2016).
- <http://parasol.net.pl/dzialalnosc/mlodziejowy-klub-srodowiskowy/klubowe-centrum-dzieci-i-mlodziezy/>, Stowarzyszenie Żółty Parasol (dostęp: 20.09.2016).
- <http://parasol.net.pl/o-nas/>, Stowarzyszenie Żółty Parasol (dostęp: 20.09.2016).

- <http://utw.uni.wroc.pl/wydarzenia/40-lecie-dzialalnosci-utw>, Uniwersytet Wrocławski (dostęp: 8.08.2016).
- <http://wroclaw.caritas.pl/1189/WAS-2016>, Caritas Archidiecezji Wrocławskiej (dostęp: 14.09.2016).
- <http://www.angel-care.pl/fundacja/z-zycia-centrum/bezplatnie-i-codziennie-klub-seniora-angel-care>, Angel Care (dostęp: 6.12.2016).
- <http://www.angel-care.pl/mieszkania-dla-seniorow/styl-zycia/>, Angel Care (dostęp: 01.12.2016).
- <http://www.dlakandydata.dsw.edu.pl/oferta-edukacyjna/dolnoslaski-uniwerytet-trzeciego-wieku-w-dsw/>, Dolnośląska Szkoła Wyższa (dostęp: 10.11.2016).
- <http://www.eso.wroclaw.pl/>, Ekumeniczna Stacja Opieki (dostęp: 15.05.2017).
- <http://www.ewst.pl/matw/o-nas/>, Ewangelikalna Wyższa Szkoła Teologiczna (dostęp: 10.09.2016).
- <http://www.mops.wroclaw.pl/formy-pomocy/skierowanie-do-pomocy-spoecznej>, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej we Wrocławiu (dostęp: 10.12.2016).
- <http://www.pomyslnozycie.com.pl/>, Stowarzyszenie Pomysł na Życie (dostęp: 5.09.2016).
- <http://www.pomyslnozycie.com.pl/sekcja-teatralna>, Stowarzyszenie Pomysł na Życie (dostęp: 10.09.2016).
- <http://www.seniorzy.wroclaw.pl/o-nas>, Wrocławskie Centrum Seniora (dostęp: 6.08.2016).
- <http://www.seniorzypisepole.org/o-nas.html>, Klub Seniora „Złoty Jesienny Liść” (dostęp: 10.10.2016).
- <http://www.umwd.dolnoslask.pl/seniorzy/organizacje-senioralne/uniwerytety-trzeciego-wieku/>, Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego (dostęp: 23.08.2016).
- <http://www.wroclaw.pl/uczelnie-wyzsze-wroclaw-kierunki-studiow>, Agencja Rozwoju Aglomeracji Wrocławskiej (dostęp: 10.05.2017).
- <https://www.mpips.gov.pl/seniorzyaktywne-starzenie/konkursy-senior-wigor/ogloszenie-o-otwartym-konkursie-na-najlepsze-projekty-dofinansowywane-ze-srodkow-programu-wieloletniego-senior-wigor-na-lata-2015-2020--edycja-2016/>, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (dostęp: 4.05.2017).
- <https://zip.nfz.gov.pl/GSL/GSL/PrzychodnieSpecjalistyczne>, Narodowy Fundusz Zdrowia (dostęp: 20.12.2016).
- Kubicki P., 2012, *Miasta przyjazne seniorom*, <http://www.institutobywatelski.pl/11040/lupa-institutu/miasta-przyjazne-seniorom> (dostęp: 10.05.2017).
- Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie dolnośląskim w 2015 r.*, <http://wroclaw.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/ludnosc/ludnosc-ruch-naturalny-i-migracje-w-wojewodztwie-dolnoslaskim-w-2015-r-1.10.html> (dostęp: 10.12.2016).
- Polańska K., *Dni Seniora zbliżają się wielkimi krokami...*, <http://www.seniorzy.wroclaw.pl/artukul/9220-dni-seniora-zblizaja-sie-wielkimi-krokami> (dostęp: 12.09.2016).
- Rytko J., *Społeczna Akademia Kultury: Miasto 60+*, <http://www.wroclaw2016.pl/spoleczna-akademia-kultury-miasto-60> (dostęp: 13.11.2016).
- Skupin W., *Demografia Wrocławia: Więcej emerytów niż dzieci, a studentów nam ubywa*, <http://www.gazetawroclawska.pl/artukul/792602,demografia-wroclawia-wiecej-emerytow-niz-dzieci-a-studentow-nam-ubywa,id,t.html> (dostęp: 21.11.2016).
- Słowińska S., *O „gettoizacji” aktywności kulturalnej seniorów*, „Rocznik Andragogiczny” 2014, t. 21, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-690741f4-be99-41a0-9909-bf6c0d4a26e5/c/O_gettoizacji_aktywnosci_kulturalnej_seniorow.pdf (dostęp: 10.05.2017).
- Wilk E., *Rodzice swoich rodziców*, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1553125,1,co-jestesmy-winni-rodzicom.read> (dostęp: 27.11.2016).